

ביאורים

הסוג השני של התשובה, 'הדתית', מתחיל מבחוח ולא מבפנים. התורה מצווה עלינו לחזור בתשובה, ומבטיחה לנו שהתשובה אכן אפשרית וניתן לפתוח דף חדש ונקי למרות משקעי העבר. מתוך לימוד התורה, מתחזק בנו הביטחון בכוחה של התשובה, ומתעורר בנו הרצון לממש אותה בפועל. שני הסוגים הראשונים של התשובה מציינים שתי קטבים, שלפעמים אף מנוגדים זה לזה. התשובה הטבעית נובעת מתוך חויה פנימית ותשוקה עזה, אבל היא חסרת משמעות והבנה. לעומתה, התשובה האמונית נובעת מתוך עיון במקורות, ובאה לידי ביטוי בקיום מצות ה', אבל היא עלולה להיות מנוכרת לרגש ולרצון הפשוט של האדם.

הסוג השלישי של התשובה, 'השכלית', ממוגז את שני הצדדים גם יחד. התשובה הזו מתארת השקפת עולם מסודרת שהאדם רוכש לעצמו במהלך החיים. הוא מעמיק בלימוד התורה, עד שהוא תופס את הרעיון הכללי שגנוז בה, ולא מסתפק ברשימת מטלות ודרישות מפורטות. הוא מבין את התכלית של העולם והאדם, את המבנה של כוחות החיים וההרמוניה ביניהם, עד שהתורה פוגשת את עולם הנפש ולא מדלגת מעליו. הוא חש איך התורה משרטטת את מפת הנפש שלו בדיוק נמרץ, והספר והלב מתאחדים.

המניעים השונים לתשובה, משפיעים גם על תהליך התשובה עצמו: התשובה הטבעית נועדה לנקות ייסורי מצפון ולהגיע לשלום נפשית. התשובה האמונית נעשית מתוך מילוי צו עליון או פחד מעונש. שתייהן מתארות אדם שלא מעוניין לערוך טיפול שורש, אלא רק 'להסתדר' ולהמשיך הלאה. המצב הזה נקרא תשובה מיראה, המעידה על ריחוק בין האדם לבורא, כאשר האדם מרגיש מאוים, ומוכן לוותר על רצונו מפני רצון ה'.

התשובה השכלית עולה מתוך הזדהות עמוקה עם דבר ה', ותחושה של התאמה מובנית בין הנפש והתורה. היא מתארת אדם שעושה את רצונו כרצון ה', ולא חש כל סתירה ביניהם. הוא בוחר בחיים של שליחות, ומסדר על פיה את המידות, המחשבות והשאיפות. המצב הזה נקרא תשובה מאהבה, המעידה על קירוב וחיבור בין האדם לבורא, שבכוחה 'להפוך זדונות לזכויות': אישיות שמאמינה בקדושה הטבעית של הנפש, מסוגלת לזהות גם בתוך מעשה העבירה את כוחות החיים הטובים שאיבדו את דרכם. במקום להתנער מהחטא, היא רותמת את עצמות החיים הגנוחות בו - לעבודת ה', ומתקנת אותו.

הרחבות

° תשובה ודאית

התורה מבטיחה לְשָׁבִי פֶשַׁע סְלִיחָה. "וכבר הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלות, ומיד הן נגאלין" (רמב"ם הלכות תשובה ז, ה).

° אהבת ה' יסוד לתשובה

התשובה השכלית. הרמב"ם מדגיש שיסוד התשובה השכלית הוא אהבת ה', וזוהי המדרגה העליונה של התשובה. "ומעלה זו היא מעלה גדולה עד מאוד, ואין כל חכם זוכה לה. והיא מעלת אברהם אבינו, שקראו הקדוש ברוך הוא אוהבו, לפי שלא עבד אלא מאהבה" [הלכות תשובה י, ד]. ועל אברהם כותב הרמב"ם שהגיע לעבודת ה' מתוך עיון שכלי - "כיוון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו... עד שהשיג דרך האמת" [הלכות עבודת כוכבים א, ג]. לאהבת ה' אפשר להגיע רק על ידי לימוד וריבוי הדעת, כמאמר חז"ל "והיו הדברים למה נאמר? לפי שהוא אומר 'ואהבת את ה' אלהיך' איני יודע כיצד לאהוב? תלמוד לומר - 'והיו הדברים האלה' תן הדברים האלה על לבך שמתוך כך אתה מכיר את מי שאמר והיה העולם ומדַבֵּק בדרכיו" [ילקוט שמעוני דברים ו, תתלט].

עוד אומר הרמב"ם שעל האדם להשתדל להתבונן בדרכי ההשגחה של הקב"ה, ולנסות להבין כיצד הוא מנהיג את בריותיו. על ידי כך ילך בדרכיו של הקב"ה, ומטרתו תהיה ללכת בדרכי חסד, צדקה ומשפט [מורה נבוכים ג, נד].

שאלות לדיון

- מה ניתן ללמוד מכך שלתשובה יש מדרגות רבות?
- מניין הביטחון הגמור שהרב נתמך בו, באומרו שהתשובה העליונה מוכרחת לבוא?

לעילוי נשמת ר' מרדכי בן יהודה צבי הי"ד

אֲחֵרֵי הַתְּשׁוּבָה הטבעית בָּאָה הָאֲמוּנִית, היא החיה בְּעוֹלָם מְמוֹקֵר הַמְּסֻרָת וְהַדָּת, שֶׁהיא עוֹסֶקֶת הַרְבֵּה בַתְּשׁוּבָה. הַתּוֹרָה מְבַטֵּיחָה לְשָׁבִי פֶשַׁע סְלִיחָה*. חֲטָאוֹת הַיָּחִיד וְהַצָּבוּר נִמְחִים עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה. הַנְּבִיאִים מְלַאִים הֵם דְּבָרִים נְשָׁגְבִים עַל דְּבַר הַתְּשׁוּבָה. בְּכֻלָּל, כָּל עֶרְךָ הַתּוֹכְחָה הַתּוֹרִית°, בְּנוֹי הוּא עַל הַתְּשׁוּבָה הָאֲמוּנִית. בְּמַעֲמָקֶיהָ יִשְׁנֶם פְּרָטִים לְאִין חֶקֶר, אֲשֶׁר אֵף פְּלָגֵיהֶם הִיסוּדִיִּים דּוֹרְשִׁים הַרְחֵבֵת דְּבוּרִים וּבְאוּרִים רַבִּים.

הַתְּשׁוּבָה הַשְּׁכֻלִית* היא אותה שֶׁכֶּבֶר רְכָּשָׁה לָהּ אֶת הַטְּבָעִית וְהָאֲמוּנִית, שֶׁכֶּבֶר בָּאָה לַמְּדַרְגָּה הָעֲלִיּוֹנָה, אֲשֶׁר לֹא רַק צֶעַר גּוֹפְנֵי אוֹ נַפְשֵׁי וְרוּחָנֵי, וְלֹא רַק הַשְּׁפָעַת הַמְּסֻרָת וְהַקְּבָלָה, אִם מִפְּחַד עֲנָשׁ אוֹ רֶשֶׁם כָּל דְּבַר חֶק וּמִשְׁפָּט הֵבֵא מִהֵן אֶל פְּנִים הַנְּפֹשׁ°, גּוֹרְמִים הֵם אֶת הַתְּשׁוּבָה, כִּי-אִם הַכְּרָה בְּרוּרָה, הַבָּאָה מִהַשְּׁקָפַת הָעוֹלָם וְהַחִיִּים הַשְּׁלֵמָה, אֲשֶׁר עָלְתָה לְמַעְלָתָה אֲחֵרֵי אֲשֶׁר הַתְּפַקִּיד הַטְּבָעִי וְהָאֲמוּנִי כָּבֵר רְשָׁמוֹ בָּהּ° יִפֶּה אֶת רְשׁוּמֵיהֶם.

תְּשׁוּבָה זו, הַפְּלוּגָה מִהַקְּוִדְמוֹת, היא מְלֵאָה כָּבֵר אֲשֶׁר אִין קִיץ, היא מְהַפְּכֶת אֶת הַחֲטָאִים כְּלָם לְזִכְיוֹת°, מְכַל הַשְּׂגִיאוֹת היא מוֹצִיָּאָה לְמוֹדִים נְשָׁגְבִים, וּמְכַל הַהֲשַׁפְּלוֹת - עֲלִיּוֹת וְהַדְּרוֹת. זֹאת היא הַתְּשׁוּבָה שְׁעִינֵי כָל אֱלֵיָהּ נְשׂאוֹת. שֶׁהיא מְכַרְחַת לְבָא וְשׁוֹפָה לְבָא.

התשובה האמונית

השכלית

האושר בתשובה

השכלית

האושר בתשובה

השכלית

האושר בתשובה

השכלית

האושר בתשובה

השכלית

